

DAVRIY MATBUOT MATERIALLARIDA TOSHKENT METROPOLITENI
TARIXI MAVZUSINING YORITILISHI

Matyakubov Nurbek

Urganch davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Toshkent metropoliteni tarixining davriy matbuot materiallarida yoritilishi tarixiy-manbashunoslik nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Tadqiqotda sovet davri va mustaqillik yillarida chop etilgan gazeta hamda jurnallarda Toshkent metropolitenining qurilishi, foydalanishga topshirilishi, texnik-modernizatsion jarayonlari va ijtimoiy-madaniy aҳаmiaтuning aks etishi o‘rganiladi. Shuningdek, matbuot materiallarining metropoliten tarixini yoritishdagi axborot manbasi sifatidagi o‘rni, ideologik yo‘nalishlari va tarixiy jarayonlarni talqin etishdagi xususiyatlari ilmiy jihatdan baholanadi. Tadqiqot natijasida davriy matbuot Toshkent metropoliteni tarixini o‘rganishda muҳum manba sifatida xizmat qilishi, ayniqsa shaharning urbanizatsiya jarayonlari, transport infratuzilmasi va sovet modernizatsiya siyosatini tadqiq etishda muhim ahamiyat kasb etishi asoslab beriladi.*

Kalit so‘zlar: *Toshkent metropoliteni, davriy matbuot, tarixiy manbashunoslik, urbanizatsiya, transport infratuzilmasi, sovet modernizatsiyasi, ommaviy axborot vositalari, metro qurilishi, ijtimoiy-siyosiy jarayonlar, tarixiy tahlil.*

XX asrning ikkinchi yarmida sobiq ittifoq hududida yirik sanoat va transport infratuzilmalarining shakllanishi urbanizatsiya jarayonlarining jadallashuvi bilan chambarchas bog‘liq bo‘ldi. Ana shunday muhim strategik loyihalardan biri Toshkent metropoliteni hisoblanadi. 1977-yilda foydalanishga topshirilgan Toshkent metropoliteni Markaziy Osiyoda bunyod etilgan ilk metro tizimi sifatida nafaqat transport kommunikatsiyasini rivojlantirish, balki poytaxtning me‘moriy-estetik qiyofasini shakllantirishda ham muhim o‘rin egalladi. Mazkur jarayonlarning davriy matbuotda yoritilishi esa o‘sha davr siyosiy, iqtisodiy va madaniy muhitini o‘rganishda muhim tarixiy manba vazifasini bajaradi.

Sovet davrida matbuot kommunistik mafkuraning asosiy targ‘ibot vositalaridan biri sifatida yirik qurilish obyektlarini “sotsialistik bunyodkorlik”ning ramzi sifatida talqin qilgan. Toshkent metropolitenining qurilishi bilan bog‘liq maqolalarda metro quruvchilarining mehnati, texnik yutuqlar, muhandislik tajribalari va davlat siyosatining muvaffaqiyatlari keng targ‘ib etilgan. Ayniqsa, “Pravda Vostoka”, “Toshkent oqshomi”, “Qizil O‘zbekiston”, “Lenin uchquni” kabi gazetalarda metropoliten qurilishi bosqichlari muntazam yoritilib, unda metro nafaqat transport vositasi, balki sovet modernizatsiyasining timsoli sifatida talqin qilingan.

Mustaqillik yillarida esa Toshkent metropoliteni tarixining matbuotdagi talqini ma‘lum darajada o‘zgardi. Endilikda metro tizimi milliy davlatchilik, zamonaviy

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

urbanizatsiya va poytaxt infratuzilmasining muhim tarkibiy qismi sifatida baholana boshlandi. Zamonaviy matbuotda yangi metro yo'nalishlarining qurilishi, texnologik modernizatsiya, yo'lovchilar xavfsizligi va milliy me'moriy an'analar asosida bezatilgan bekatlar masalalariga alohida e'tibor qaratildi. Bu esa davriy matbuot materiallarini qiyosiy-tarixiy asosda tahlil qilish orqali Toshkent metropoliteni tarixining turli davrlardagi ideologik va ijtimoiy talqinlarini aniqlash imkonini beradi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi Toshkent metropoliteni tarixining davriy matbuot materiallarida yoritilish xususiyatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot davomida sovet va mustaqillik davri matbuoti materiallari qiyosiy tahlil qilindi, ularning tarixiy manba sifatidagi imkoniyatlari, informatsion salohiyati hamda ideologik jihatlari ochib beriladi.

M. Abdullayevning "Metro poyezdlarni avtomat boshqarmoqda" maqolasida metropoliten faoliyatida avtomatlashtirish jarayonlari yoritilib, texnologik modernizatsiya masalalari sovet davri ilmiy-texnik taraqqiyot kontekstida talqin etiladi[1]. Muallif transport tizimidagi avtomatika va boshqaruv mexanizmlarining joriy etilishini ijobiy baholab, uni shahar infratuzilmasining samaradorligini oshiruvchi omil sifatida ko'rsatadi. Tarixshunoslik jihatidan maqola texnik rivojlanish dinamikasini o'rganishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

F. Abdurahimovning "Yer osti qasrining oltin ko'zgusi" maqolasi metropoliten muzeyi faoliyatini yoritish orqali transport tizimining tarixiy xotirasini saqlash masalasiga e'tibor qaratadi[2]. Unda metropolitenning 25 yillik yubileyi munosabati bilan ochilgan muzeyning ahamiyati madaniy meros sifatida talqin etiladi. Tarixshunoslik nuqtai nazaridan, maqola institutsional xotira va tarixni saqlash mexanizmlarini o'rganishda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, mazkur muallifning "Chilonzor yo'nalishi chavandozlari" nomli maqolasi Chilonzor yo'nalishining faoliyati va undagi mehnat jamoalari haqida ma'lumot berib, metropoliten tizimining amaliy ishlash jarayonini yoritadi[3]. Muallif asosiy e'tiborni inson omiliga qaratib, metro xodimlarining kasbiy mahoratini tasvirlaydi. Tarixshunoslik tahlilida maqola ijtimoiy-mehnat munosabatlarini o'rganishda qo'shimcha manba sifatida muhimdir.

"Chiniqish" nomli ocherkda[4] metropoliten qurilishi jarayonini badiiy-publitsistik uslubda yoritib, yoshlar mehnatini ulug'lashga qaratilgan. Unda qurilish jarayoni romantizatsiya qilinib, "qahramonlik mehnati" sifatida talqin etiladi. Tarixshunoslik nuqtai nazaridan, maqola sovet davri mafkuraviy yondashuvini aks ettiruvchi manba bo'lib, davr ruhini tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega.

A. Akbarjanovning "Toshkent oqshomi" ro'znomasida nashr qilingan "Bekatlarni tutashganda" sarlavhali maqolasida mustaqillikning dastlabki yillarida metropoliten tizimidagi o'zgarishlar va rivojlanish tendensiyalari yoritiladi[5]. Muallif transport infratuzilmasining modernizatsiyasi va yangi bosqichga o'tishini qayd etadi. Tarixshunoslik jihatidan maqola o'tish davri jarayonlarini aks ettiruvchi muhim publitsistik manba hisoblanadi.

Akbarxo'jayevning "Munosib yodgorlik" deb nomlangan maqolasida esa Hamza

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

(hozirgi Novza bekati) nomidagi metro stansiyasining ochilishi madaniy va ramziy voqea sifatida talqin qilinadi. Unda stansiya nafaqat transport obyekt, balki madaniy meros elementi sifatida baholanadi[6]. Tarixshunoslik nuqtai nazaridan, maqola sovet davrida madaniyat va infratuzilma uyg'unligini o'rganishda muhim manba hisoblanadi.

“Lahzalarda tasvirlangan bunyodkorlik” nomli maqolada esa metropolitenning tarixiy rivoji va zamonaviy holati qiyosiy tahlil qilinadi[7]. Muallif o'tmish va bugungi kunni solishtirish orqali transport tizimidagi o'zgarishlarni yoritadi. Tarixshunoslik jihatidan ushbu maqola tarixiy jarayonlarning uzluksizligini ko'rsatishga xizmat qiladi.

O'zbekiston liniyasining yangi bekatlari (Beruniy, Tinchlik, Chorsu) kabilarning loyihalari va me'moriy yechimlari haqida Aliyevning dolzarb mavzudagi maqolasi ma'lumot beradi[8]. Unda shaharsozlik va transport siyosati masalalari muhokama qilinadi. Tarixshunoslik nuqtai nazaridan maqola prognoz va rejalashtirish yondashuvlarini o'rganishda muhimdir.

Metro xalqaro assotsiatsiyasi bilan o'tkazilgan intervyuning eng muhim jihatlari ham ayrim maqolalarda yoritilib, metropoliten tizimining xalqaro hamkorlik doirasidagi o'rni yoritiladi[9]. Unda xorijiy tajriba almashinuvi va global integratsiya jarayonlari muhokama qilinadi. Tarixshunoslik tahlilida maqola metropolitenning xalqaro aloqalarini o'rganishda muhim manba hisoblanadi.

Shu muallif qalamiga mansub “Poytaxtga xos, zamonga mos” nomli maqolada esa metropolitenning zamonaviy rivoji va uning poytaxt infratuzilmasidagi o'rni yoritiladi[10]. Muallif transport tizimini urbanizatsiya jarayonlari bilan bog'liq holda tahlil qiladi. Tarixshunoslik nuqtai nazaridan maqola mustaqillik davridagi modernizatsiya va yangilanish jarayonlarini aks ettiruvchi muhim publitsistik manba sifatida baholanadi.

“Yunusobod yo'nalishida” nomli maqolada 1990-yillar oxiridagi post-sovet transformatsiya davrida yuzaga kelgan transport siyosati va urbanistik strategiyalar kontekstida tahlil qilinishi lozim[11]. Muallif tomonidan Yunusobod yo'nalishining ishga tushirilishi nafaqat infratuzilmaviy kengayish, balki poytaxtning yangi hududiy rivojlanish modeliga o'tishining indikatori sifatida talqin etiladi. Tarixshunoslik nuqtai nazaridan maqola deskriptiv xarakterga ega bo'lsa-da, unda shahar makonining qayta konfiguratsiyasi, transport oqimlarini optimallashtirish va aholining ijtimoiy harakatchanligini oshirish masalalari bilvosita aks etadi. Biroq manbada tizimli statistik tahlil va tanqidiy yondashuv yetishmaydi, bu esa uni ko'proq publitsistik manba sifatida baholashga asos beradi.

“Toshkentning yerosti koshonalari oltitaga ko'paydi[12]” sarlavhali maqolada mustaqillikdan keyingi davrda milliy urbanistik identitetni shakllantirish jarayonlari bilan uzviy bog'liq holda yaratilgan. Muallif yangi bekatlarning ochilishini nafaqat transport infratuzilmasining kengayishi, balki milliy me'morchilik an'analari va zamonaviy dizayn sintezining natijasi sifatida talqin qiladi. Tarixshunoslik jihatidan maqola modernizatsiya va milliylik o'rtasidagi dialektik munosabatni aks ettiradi. Shu bilan birga, unda davlat tomonidan olib borilayotgan infratuzilmaviy siyosatning ijobiy jihatlari ustuvor

yoritilib, muqobil qarashlar yoki muammoli jihatlar deyarli tilga olinmaydi, bu esa manbaning normativ-optimistik xarakterga egaligini ko‘rsatadi.

1970-yillar boshida yaratilgan “Metro tug‘ilmoqda” nomli maqolada sovet davri industrializatsiya va urbanizatsiya siyosatining ideologik ifodasi sifatida qaraladi. Unda metropoliten qurilishi “yangi jamiyat” barpo etish jarayonining ajralmas qismi sifatida romantizatsiya qilinadi[13]. Tarixshunoslik nuqtai nazaridan maqola yuqori darajada ideologiyalashgan bo‘lib, unda real iqtisodiy xarajatlar, texnik qiyinchiliklar yoki ijtimoiy muammolar aks ettirilmaydi. Shunga qaramay, u qurilishning boshlang‘ich bosqichlari, tashkilotchilik ishlari va jamoatchilik kayfiyatini o‘rganishda muhim empirik material beradi.

“Toshkent metropoliteni poytaxt ko‘rki” nomli maqolada interdisiplinar yondashuv elementlarini o‘zida mujassam etib, metropoliteni transport, me‘morchilik va madaniy fenomen sifatida kompleks tahlil qiladi[14]. Muallif metro tizimini urbanistik landshaftning estetik komponenti sifatida baholab, uning poytaxt imijini shakllantirishdagi rolini asoslab beradi. Tarixshunoslik jihatidan maqola an‘anaviy deskriptiv yondashuvdan chiqib, funksional va madaniy tahlil elementlarini qo‘llashi bilan ajralib turadi. Biroq unda empirik dalillarni chuqur tahlil qilishdan ko‘ra umumlashtiruvchi xulosalar ustunlik qiladi.

Ulug‘bek Dehqonovning “Markaziy Osiyoda yagona” maqolasida regional-komparativ yondashuv asosida yozilgan bo‘lib, unda Toshkent metropolitenining Markaziy Osiyo mintaqasidagi o‘rni tahlil qilinadi[15]. Muallif metro tizimini texnologik ustunlik va boshqaruv samaradorligi nuqtai nazaridan baholaydi. Tarixiylik jihatidan maqola mintaqaviy qiyoslash imkonini berishi bilan ahamiyatli, ammo unda boshqa mamlakatlar bilan chuqur statistik yoki strukturaviy taqqoslash yetarli darajada amalga oshirilmagan.

“Assalom, metro!” maqolasida metropoliten ishga tushirilgan dastlabki yillarda jamoatchilik ongida shakllangan tasavvurlarni aks ettiradi[16]. Unda metro “zamonaviylik ramzi” sifatida talqin qilinib, shaharliklarning kundalik hayotiga kirib kelishi tasvirlanadi. Mazkur maqola mentalitet va ijtimoiy qabul qilish jarayonlarini o‘rganishda muhimdir, chunki u texnik ob‘ektning ijtimoiy fenomen sifatida qabul qilinishini ko‘rsatadi.

1990-yillar boshida yozilgan “Yarim million yo‘lovchi duosi” maqolasida o‘tish davrining murakkab ijtimoiy-iqtisodiy sharoitida metro tizimining barqarorligini aks ettiradi. Muallif “kecha–bugun–ertaga” modeli orqali tarixiy dinamikani ochib beradi[17]. Ushbu maqola tranzitiv davr tahlilida muhim bo‘lib, unda tizimning moslashuvchanligi va barqarorlik omillari yoritiladi, biroq iqtisodiy muammolar chuqur tahlil qilinmaydi.

“Jangovar yillar ramzi” sarlavhali maqolada sovet davri ideologik diskursining yorqin namunasi bo‘lib, unda metro stansiyasi siyosiy ramz sifatida talqin qilinadi[18]. “SSSR 50 yilligi” stansiyasi orqali tarixiy xotira va davlat mafkurasi uyg‘unlashtiriladi. Joriy maqola simvolik tarix va propaganda mexanizmlarini o‘rganishda muhim manba hisoblanadi.

“Yo‘l boshidagi gaplar” maqolasida retrospektiv-tahliliy xarakterga ega bo‘lib, unda metropoliten qurilishining dastlabki bosqichlari qayta ko‘rib chiqiladi. Muallif tarixiy jarayonlarni qayta interpretatsiya qilishga urinadi, bu esa post-sovet tarixshunosligiga xos

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

xususiyatdir[19]. Tarixshunoslik jihatidan maqola tarixiy xotira transformatsiyasini va yangi interpretatsion yondashuvlarni o'rganishda muhim ahamiyat kasb etadi.

P. Zohidovning "Bunyodkorlik samarasi" nomli maqolasi 1970-yillar oxiridagi sovet davri me'morchilik tafakkuri va urbanistik siyosat kontekstida yaratilgan bo'lib, unda Toshkent metropoliteni nafaqat transport infratuzilmasi, balki yirik badiiy-me'moriy ansambl sifatida talqin qilinadi[19]. Muallif professional me'mor sifatida metro stansiyalarining kompozitsion yechimlari, bezak elementlari va milliy uslub bilan sotsialistik realizm tamoyillarining uyg'unlashuviga alohida e'tibor qaratadi. Shu jihatdan maqola sof publitsistik emas, balki muayyan darajada sohaviy (me'moriy) ekspert tahlili xususiyatiga ega bo'lib, unda estetik mezonlar orqali infratuzilma baholanadi.

Tarixshunoslik nuqtai nazaridan, mazkur maqola ikki muhim jihatni ochib beradi: birinchidan, sovet davrida metropoliten qurilishiga "yer osti saroyi" konsepsiyasi asosida yondashilganini, ya'ni transport obyektiga yuqori darajadagi monumental-badiiy yuklama berilganini ko'rsatadi; ikkinchidan, unda milliy ornamentika va mahalliy me'moriy an'analarni integratsiya qilish orqali "milliy shakl – sotsialistik mazmun" tamoyilining amaliy ifodasi kuzatiladi. Biroq maqolada tanqidiy yondashuv deyarli uchramaydi — barcha me'moriy yechimlar ijobiy ruhda baholanadi, bu esa uning ideologik chegaralanganligini ko'rsatadi. Shunga qaramay, ushbu manba metropolitenning me'moriy-estetik konsepsiyasini, loyihaviy fikrlash darajasini hamda davr me'morlarining professional qarashlarini rekonstruksiya qilishda nihoyatda muhim tarixshunoslik materiali hisoblanadi.

Y. Mansurovning "Moziydan sado" jurnalida nashr qilingan "Shahar me'morchiligida metropoliten" maqolasi mustaqillik davrida yaratilgan bo'lib, unda Toshkent metropoliteni shahar me'morchiligi tizimining ajralmas komponenti sifatida ilmiy-nazariy asosda tahlil qilinadi[20]. Muallif metropoliteni faqat transport infratuzilmasi sifatida emas, balki urbanistik makonni shakllantiruvchi muhim omil, ya'ni shahar kompozitsiyasining yer osti darajasidagi funksional va estetik qatlam sifatida talqin qiladi. Bu yondashuv sovet davridagi ko'proq ideologik va dekorativ talqinlardan farqli ravishda, tizimli-urbanistik va funksional-tahliliy metodologiyaga asoslanadi.

Tarixiylik nuqtai nazaridan maqola bir necha muhim jihatlari bilan ajralib turadi. Birinchidan, unda metropolitenning shahar rejalashtirish tizimidagi o'rni — transport tugunlari, yo'lovchi oqimlari va hududiy rivojlanish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik doirasida tahlil qilinadi, bu esa uni kompleks urbanistik tadqiqot darajasiga olib chiqadi. Ikkinchidan, muallif metropoliten stansiyalarining me'moriy qiyofasini zamonaviy shahar estetikasining tarkibiy qismi sifatida baholab, ularning funksional va badiiy uyg'unligini asoslashga harakat qiladi. Uchinchidan, maqolada mustaqillik davriga xos bo'lgan milliylik va zamonaviylik sintezi masalasi ham ilgari surilib, metro me'morchiligi milliy identitetni ifodalovchi vosita sifatida talqin qilinadi.

Shu bilan birga, maqolada empirik dalillar va aniq statistik ma'lumotlardan ko'ra nazariy umumlashtirishlar ustunligi kuzatiladi, bu esa uning ilmiy-amaliy emas, balki konseptual-tahliliy xarakterga egaligini ko'rsatadi. Biroq aynan shu jihati bilan u

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

tarixshunoslikda metropoliteni o'rganishda yangi bosqich — ya'ni infratuzilmani madaniy-landshaft va urbanistik tizim elementi sifatida talqin qilish tendensiyasini ifodalovchi muhim manba sifatida baholanadi.

Xulosa qilib aytganda, davriy matbuot materiallari Toshkent metropoliteni tarixini o'rganishda muhim tarixiy manba sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Sovet davri matbuotida metro qurilishi asosan kommunistik mafkura va “sotsialistik bunyodkorlik” g'oyalari asosida yoritilgan bo'lsa, mustaqillik yillaridagi nashrlarda Toshkent metropoliteni milliy taraqqiyot, urbanizatsiya va zamonaviy transport tizimining ajralmas qismi sifatida talqin qilinmoqda. Bu esa matbuot materiallarining tarixiy jarayonlarni turli davrlarda turlicha aks ettirish xususiyatiga ega ekanligini ko'rsatadi.

Shuningdek, gazeta va jurnal materiallari orqali metro qurilishining texnik jihatlari, muhandislik yechimlari, me'moriy bezaklari, quruvchilar faoliyati hamda shahar infratuzilmasidagi o'rni haqida muhim ma'lumotlarni aniqlash mumkin. Ayniqsa, davriy matbuot urbanizatsiya jarayonlari va transport siyosatining jamiyat hayotiga ta'sirini o'rganishda katta ilmiy ahamiyatga ega.

Tadqiqot natijalari Toshkent metropoliteni tarixini o'rganishda davriy matbuot materiallaridan kompleks tarzda foydalanish zarurligini ko'rsatadi. Mazkur manbalar nafaqat tarixiy voqelikni yoritish, balki muayyan davrning siyosiy-ideologik muhitini, ijtimoiy qarashlarini va modernizatsion jarayonlarini tahlil qilish imkonini ham beradi. Shu jihatdan, davriy matbuot Toshkent metropoliteni tarixshunosligi va manbashunosligini boyituvchi muhim ilmiy manba sifatida baholanishi mumkin.

Adabiyotlar:

1. Абдуллаев М. Метро: поездларни автомат бошкармоқда // Тошкент оқшоми. - 1980.- 29 апр.
2. Абдурахимов Ф. “Ер ости касри”нинг олтин кўзгуси // Тошкент Оқшоми. - 2005. - 22 февр.
3. Абдурахимов Ф. Чилонзор йўналиши “Чавандоз”лари // Тошкент Оқшоми. - 2004. - 8 янв. 1830.
4. Абдусаматова М. Чиникиш : [“Ёшлик жасоратлари” очерклар циклида Тошкент метроси ҳақида] // Ёш ленинчи. - 1976. - 20 февр
5. Акбаржонов А. Бекатлар туташганда// Тошкен оқшоми. - 1998.-7 сент.
6. Акбархужаев Т. Муносиб ёдгорлик // Ўзбекистон маданияти. -1981.-6 март.
7. Акрамова У. Лахзаларда тасвирланган бунёдкорлик // Тошкент оқшоми. - 1997. - 15 сент.
8. Алиев А. Ерости касри меъморлари янги бекатлар қандай бўлади : Тошкент метроси бугун ва эртага / А. Алиев // Ватан. - 1997. - 8 май.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

9. Баҳодиров И. “Метро” халқаро ассоциацияси: очик мулоқот : [Тошкент метрополитени бошқаруви муҳандиси билан суҳбат / суҳбатдош В. Николаев] // Халқ сўзи. - 2008. - 14 окт.
10. Баҳодиров И. Пойтахтга хос, замонга мос // Халқ сўзи. - 2011. - 20 янв.
11. Баҳромов Ш. Юнусобод йуналишида // Тошкент окшоми. - 1998. - 20 март.
12. Бобоев А. Тошкентнинг ерости қошоналари олтигага кўпайди : [метросатнцияларидан: “Мингўрик”, “Ю. Ражабий”, “А. Қодирӣ”, “Минор”, “Бодомзор”, “Х., Абдуллаев” бекатлари тантанали ишга туширилгани ҳақида] // Ватанпарвар. - 2001. - 30 авг.
13. Бўрибоев А. Метро туғилмоқда // Ёш ленинчи. - 1972. - 30 март.
14. Дадаева Ф. Тошкент метрополитени пойтахт кўрки : [Тошкент метрополитенининг қурилиш тарихи ва архитектураси ҳамда унинг транспорт шаклида ва салоҳияти ҳақида] // Фидокор. - 2006. - 10 авг.
15. Дехонов У. Марказий Осиёда ягона : [Тошкент метрополитени ҳақида] // Ҳуқук- - 2009. - 27 авг.
16. Дўстмухамедов Х. Ассалом, метро! // Фан ва турмуш. - 1977. - № 11. - Б. 4-5.
17. Ёркулов Т. Ярим миллион йуловчи дуоси : Тошкент метроси: кеча, бугун, эртага // Туркистон. - 1994. - 19 окт.
18. Жанговар йиллар рамзи : [метрополитеннинг “СССР 50 йиллиги” станциясида] // Тошкент окшоми. - 1976. - 14 авг.
19. Зиёдуллаев С. Йул бошидаги гаплар : [“Тошкент метроси қурилиши тарихидан] // Фан ва турмуш. - 1997. - № 6. - Б. 2-3.
20. Зоҳидов П. Бунёдкорлик самараси : [Тошкент метроси ҳақида меъмор мулоҳазаси] // Совет Ўзбекистон санъати. - 1978. - № 7. - Б. 26.
21. Мансуров Я. Шаҳар меъморчилигида метрополитен // Moziydan sado. - 2011. - № 4. - Б. 4-7.